

Erməni şərqşünas alimi, erməni tarixi mənbələri üzrə mütəxəssis Kerop Patkanov yazır ki, 10 may 1828-ci il tarixli "Türkmənçay" müqaviləsindən sonra Paskeviçin rəhbərliyi ilə Azərbaycana İrandan 40 min, Türkiyədən 90 min erməni köçürüldü. Birlikdə götürüldükdə 1828-1896-cı illərdə İrəvandan və Türkiyədən köçürülənlərin sayı 2 milyon 200 mindən artıq olmuşdu. Onlardan 985 min 460 nəfəri Azərbaycanın qərbində, Qarabağ və Yelizavetpol (Gəncə) quberniyasında yerləşdirilmişdi.

yaşayır. Erməni simasızlığı, erməni nadanlılığı 1918-ci ilin Şəmkir davasında, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutunda, 1920-ci ilin Gəncə üsyanında, kənd camaatının xəbəri olmadan qonşu müsəlman kəndlərinə basqınlarında, qarət və qətlərdə özünü daha qabarıq bürüzə verirdi. Azərbaycan 1920-ci ilin mayında imperiya tərəfindən işğal edildikdən sonra bu bölgədə erməni riyakarlığı çiçəklənmə dövrünə qədəm qoymuşdur. Bu dövrdə mərkəzdəki havadarlarının köməyi ilə çox sayda azərbaycanlı və alman ailəsi ermənilərin təşkilatçılığı ilə "antisovet fəaliyyəti"ndə günahlandırılaraq, elə NKVD-dəki erməni cəlladların əli ilə güllələnmiş, digərləri Sibirə sürgün edilmişlər. Ermənilərin heç bir qanuna sığmayan davra-

rın onlar tərəfindən it-bata düşdüyündən ehtiyatlanaraq müxtəlif yollarla məktub Batumidəki Almaniya səfirliyinə, oradan da poçt vasitəsi ilə Bakıya, Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinə çatdırılırdı.

Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi M.C.Bağirova ünvanlanmış məktubda bildirilirdi: Rayon Partiya Komitəsinin I katibi Yusibov, sadəcə olaraq, Rayon Komitəsinin başında durur, fiqur kimi. Sükan millətçi II katib Manuçarovun əlindədir. İki il ərzində azərbaycanlıları sıxışdıraraq yerlərinə erməniləri qoyub. Üçüncü katib Nazarov baxmayaraq rusdur, faktiki olaraq Manuçarovun diktəsi ilə işləyir.

Rayon Partiya Komitəsində Təbliğət şöbəsinin müdiri Vaskanyan, Təş-

məhxanənin müdiri Balasanova, Əmanət kassasının müdiri Zaxaryan, Dövlət Bankının müdiri Abramova, Kənd Təsərrüfatı Bankının müdiri Xocanyan, Tədarük Komitəsinin səlahiyyətli şəxsi Arutyunov, Yun-Dəri Kontorunun müdiri Danelyan Armenak (Türkiyə erməni), rayon mərkəzi mağazasının müdiri Xocayan, Artel müdiri Zaxaryan, ictimai iş müəssisəsinin müdiri Danilyan, mədəni mallar mağazasının müdiri Marqo, ot-alaf məntəqəsi müdiri Karapetyan, hərbi ticarət mağazasının müdiri Osipov və mağazanın bütün işçiləri ermənilərdir. Bundan başqa, şəhər İstehlakçılar cəmiyyətinin sədri Varyan, rayon prokuroru Qriqoryan, rayon maşın-traktor stansiyasının direktoru Sarkisyan, rayon mərkəzindəki orta məktəbin direktoru və müəllimlərinin 80 faizi ermənidir. Yetim uşaqlar evinin rəisi Baqramov, əlillər artelinin müdiri Qargen Danelyan, Anın alman kolxozu partiya komitəsinin katibi İsaak Akopcanov, rayon icraiyyə komitəsi Partiya təşkilatının katibi Xocayan, kooperativ artellərin partiya komitəsi katibi Melik və digər bunlar kimi vəzifədə olanların hamısı erməni millətindən olanlardır.

Xatırladaq ki, ermənilərin rəhbər olduğu idarə və təşkilatlarda bütün tərkib ermənilərdən ibarətdir. Onlar mərkəzdəki havadarlarının köməyi ilə Şəmkirdə yerli camaatla qanunun tələbləri ilə yox, öz istəkləri baxımından rəftar edirlər..."

Erməni riyakarlıqları və erməni özbaşınalığından bəhs edən onlarca bu kimi faktlar barədə Mərkəzi Komitəyə məlumat yazan bir qrup alman kolonistinin bu məktubu barədə MK-nın məsul nümayəndəsi Karkaryan Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi M.C.Bağirova mürüzə etmək və ya məktubu öz nəzarətində saxlayaraq Daxili İşlər Xalq Komissarlığına göndərüb müvafiq tədbir görmək əvəzinə, müraciəti Daxili İşlər Xalq Komissarlığının Şamxor rayon şöbəsinə, dövlət təhlükəsizliyi leytenantı Kalyaginə yollayaraq imzasız məktubun müəlliflərini axtarıb-tapmağı, onları məsuliyyətə cəlb etməyi tapşırır. Bax, budur erməni hiyləgərliyi, erməni riyakarlığı. Sovet dönəmində mərkəzdəki havadarlarının hesabına Gəncəbasarda, o cümlədən Şəmkirdə yağ içində yaşayan ermənilərin simasızlığını, xəyanətini və insanlığa sığmayan münasibətlərini eşitdikcə, onların eybəcər və namərd xislətlərinin bir daha şahidi olursan.

Rəhman SALMANLI,
"Azərbaycan"

Erməni riyakarlığı

Ermənilər bu yerlərdə məskunlaşandan sonra azərbaycanlıları sıxışdırmağa başlamış, onların qarətçilik əməlləri adi hal almışdı. Vaxtilə Yelizavetpol adlandırılan Gəncədə, habelə onun inzibati ərazi vahidliyinə daxil olan rayon və kəndlərdə məskunlaşmış gəlmə ermənilər ən alçaq əməllərdən çıxırdılar: planlı şəkildə həftədə bir, ayda bir gah bu, gah da digər azərbaycanlılar yaşayan kəndlərə basqınlar edir, qarət, qətl və terror törədirdilər. Azərbaycanlıları yaşadıkları dədə-baba yurdlarından perik salaraq yeni yaşayış yeri və münbit əkin sahələri əldə edirdilər. Tarixi mənbələrdən məlum olur ki, onlar nəinki yerli türk-müsəlman əhalisinə, eləcə də həmişə azərbaycanlılarla dost və mehriban şəraitdə yaşayan almanlara qarşı da qəddarlıqları və qarətçilikləri ilə seçiliblər. Xatırladaq ki, 1816-1817-ci illərdən başlayaraq Avropada Napoleonun apardığı müharibədən yoxsul vəziyyətə düşmüş minlərlə alman Qafqaza, o cümlədən Azərbaycana köç etmişdir. Vürttemberg krallığından olan ilk alman koloniyası 1819-cu ildə Gəncəbasar bölgəsinə gələrək Annifel adlı dörd küçədən ibarət ərazidə məskunlaşaraq indiki rayon mərkəzinin əsasını qoymuşlar, rayonun İrmaşdı, Çınarlı (Leninkənd) kəndlərində, eləcə də Xanlarda (indiki Göygöl) kompakt şəkildə yaşamışlar. O vaxtlar ermənilərin "Daşnaksütyun" silahlı birləşmələrinin bəzən gizlin, bəzən də açıq-aşkar həyata keçirdikləri terror əməlləri arxiv materiallarında olduğu kimi, insanların yaddaşında da

nış almanları o həddə çatdırır ki, Şəmkirdə, eləcə də Xanlarda insanlar küçələrə "ermənilər qanıçəndirlər, onlar kəndlilərin son damla qanına qədər sorurlar" şüarları yapışdırırlar.

Təəccüblüsü odur ki, ötən əsrin 30-cu illərində Şəmkir rayonu əhalisinin heç 10 faizini ermənilər təşkil etmədiyi halda, rəhbər vəzifədə olanların 90 faizi ermənilər idi. Rayonda 26 kənd şurası olub ki, bunun da 7-si ermənilərə, 2-si almanlara məxsus olub. Ermənilərin özbaşınalığından cana doymuş almanlar mərkəzi hakimiyyət orqanlarına şikayət məktubları yazırlar. Gəncədə və ətraf rayonlarda poçt-rabitə sistemində çalışan ermənilərin çoxluğundan, yuxarılara ünvanlanan məktubla-

kilat-təlimat şöbəsinin müdiri Nazaryan, Hesabat şöbəsinin müdiri Qabreilyan və digərləri, eləcə də rayon Komsomol Komitəsinin birinci katibindən başqa, bütün vəzifəli şəxslər ermənidir.

Rayon İcraiyyə Komitəsinin sədri Şabanovdur, o da nə ətdir, nə balıq. Bütün işlər onun erməni müavini Soqomonyan və kadrlar şöbəsinin müdiri Simonyanın əlində cəmləşib.

Digər aparıcı vəzifələrdə, məsələn, rayon mətbəəsinin müdiri erməni Yandıyandır, Daş karxanasının müdiri keçmiş starşına Danilyandır, Xalq Təsərrüfatı İdarəsinin müdiri erməni Baqramovdur, Kommunal Təsərrüfatı şöbəsi yanında tikinti rəhbəri Virabyandır. Rayondakı hamamın müdiri Mariya,